

„HÁBORÚ VAN”

Kontra György: *Karácsony Sándor, a nagyhírű professzor*

■ Neveljünk önálló, konstruktív életvezetésre alkalmas személyiségeket, vallja a posztmodernben érvényesnek tekintett didaktikai elmélet. Ki, kit, hogyan?... A téma konkretizálása nehézkes, vitatott és pillanatnyilag kidolgozatlan. Nem ez lett volna a kezdetektől mostanáig az ún. „didaktikai cél” – még ha kevésbé akadémiai nyelven megfogalmazva is? Ha pedig célunk ez, milyen pedagógusokra van szükség? Mennyire érzi át a ma társadalma azt a felelősséget, ami a szakmával jár? Övezi-e megbecsülés a tanárt, oktatót, nevelőt?

A fenti kérdések megválaszolása szempontjából mérhetetlen eltérések észlelhetők régiók, országok szerint. Hogyan fest a helyzet itthon? „A hedonista pedagógia híve vagyok, hiszek abban, hogy a derű, a nyitottság, a rugalmasság élvezhetővé teheti a filozófiáirát, amely már nem pusztán tanóra, hanem egy környezet, ahol nincs feszültség, mindenki önmaga lehet, s a felvetett témák megmozgatják azokat is, akik mindeddig kínosan ügyeltek arra, hogy mindenből kivonják magukat. [...] A gondolkodtatás, a saját világgép kialakításához való hozzájárulás, a filozófiai szövegek elemzése általi önalakítás különleges lehetőség mind a diák, mind a tanár számára, miközben bizonyos fokig elsikkad annak a távlati jelentősége, hogy ki volt Leibniz, és mit jelent a teleológia. Nyilván az információ memorizálása sokkal hatékonyabb lehet, ha a gondolat, mondanivaló már interiorizálódott.”¹ Kálmán Ungvári Kinga a filozófiaoktatás időszerűségéről, lehetőségeiről írt tanulmányában vallja, hogy el lehet szakadni a frontális „anyagleadástól”, és lehet következetesen „életre nevelni”, személyiségfejlesztő pedagógiát művelni.

Az irányzat nem a posztmodern találmánya. Korábbi változataira jó példa Szókratész maieutikája, de ennél jóval közelebb, a század eleji didaktikában is voltak ilyen irányú törekvések.

Kontra György monográfiája egy olyan professzor életfilozófiáját, hivatástudatát, módszereit tárja elénk, aki a mai oktatási intézményekben is minden bizonnyal kiemelkedő egyéniség lenne. A Karácsony Sándor Művelődési Társaság és a Gondolat Kiadó közreműködésével létrejött kötet 2009-ben második kiadásban került a közönség elé *Karácsony Sándor, a nagyhírű professzor* címmel. Kisgyermekkorunktól valamennyiünknek fűződnek kellemes és kevésbé kellemes emlékei oktatókhoz, nevelőkhöz. Ritka az olyan tanító, tanár, professzor, akiről szuperlatívuszokban beszél tanítványai többsége és korának nagyjai egyaránt. Kontra György leírásában egy ilyen tanár életéről, munkásságáról, világnézetéről olvashatunk, minderről első kézből. Egykori tanítványa vall arról a nevelői hatásról, amelyet „Sándor bácsi” gyakorolt különleges személyiségével, gondolkodásmódjával.

A szerző maga is pedagógusi pályát választott, és igyekezett mesterének gondolkodásvilágával saját tanítványait is megismertetni, annak ellenére, hogy a diktatúra ideje alatt Karácsony művei a tiltólistán szerepeltek. „Kontra minden volt egy kicsit: hívő, hitetlen, szellemes, gúnyolódó, áldozatos, szerény, szerénytelen, komoly, fecsegve prelegáló és hallgató, világfi és háttérbe húzó csapattárs. Rengeteg állása, funkciója és dolga volt, és a műveltsége kimeríthetetlen. Kontra igazi pedagógus volt, annak

született, Karácsony Sándor nézeteiben fiatalon voltaképpen magára ismert² – ekképp beszél róla Spiró György. Buda Béla átfogó metaforával „morális etalonként” tartja számon Kontra Györgyöt.³

Az ugyancsak nagy hírűvé lett tanítvány professzoráról írott könyve a jelenből indul; Karácsony Sándor-díjat kaphatnak olyan kiváló tanítók, akik munkájuk céljaul tűzik ki a gyermekek harmonikus személyiséggé való formálását, ennek szellemében tartósan tevékenykednek. Itt kap hangot Kontra György szándéka a monográfia megírásával: „A mi munkánk – ti. a pedagógusoké – becsülete ma sem olyan, mint amilyennek lenni kéne. Jó lenne, ha ez a könyv legalább valamicskét változtatna rajta.” A következő fejezetben röviden érvel emellett, hogy miért érdemes Karácsony Sándor személyének egy egész könyvet szentelni, illetve megfogalmazza azokat a fő kérdéseket, melyekre magyarázatot kíván adni a könyv során. A szerzőt „Sándor bácsi” időtálló eszméi és különös népszerűsége ihlette. („Sándor bácsiért” vagy rajongani lehetett, vagy erősen szembehelyezkedni vele, semmiképpen nem lehetett viszont közömbösnek maradni iránta.)

A bemutatás az életrajzírás szabályait követi, sorra veszi a szülőfalutól a tanuláson, katonaságon, világháborún, hivatáson, tevékenységen át Karácsony Sándor életének főbb állomásait, hangsúlyozva a diákmozgalmakban, egyesületekben kifejtett munkát, elidőzve pedagógiai témájú műveinél. Ez utóbbiakat Kontra részletesen kibontja, olyan szabad függő stílusban, hogy néhol elhatárolhatatlan egymástól tanító és tanítvány véleménye. Bizonyítéka ez annak, hogy nem távolságtartó és személytelen oktatómunkát végzett a „nagy hírű professzor”, hanem azonosult a növendék világával. Nyelvtan, eszjárás, irodalom, világnézet, vallás, társadalmi együttélés, erotika, autonómia területén szükséges tudatos, tervezett, életszerű, diákközeli nevelői tevékenységet folytatni – emeli ki a szerző Karácsony Sándor eszmerendszerének legfontosabb összetevőit. Mind pedagógiai,

mind filozófiai, mind pedig szépirodalmi alkotásai ugyanazon elvek alátámasztására szolgálnak. A tanítást „katedrátlanítani” kellene, a tanár-diák, illetve a tananyag-élet távolságot csökkenteni. A „megértés záloga a másik ember”, a nevelés pedig „két emberi lélek közös funkciója: a nevelőké és a növendékeké” – hangzanak a professzor talán leggyakrabban ismételt elvei.

A leírást követően az életmű értékelésére tesz kísérletet a szerző. Bevallja, hogy nehéz ítéletet mondani annak átfogó volta, illetve az értelmezési keretek széles skálája miatt is. Következtetése viszont szuperlatívuszokban fogalmazódik meg: egyedülálló a megélt pedagógiai helyzetek elméleti megalapozása, a neveléstudomány területeinek és a nevelés szakaszainak lefedése, önálló, kora gondolkodását meghaladó, szerves egységgé formált rendszere miatt. Kontra a megfogalmazódó kritikákra próbál felmentést adni többek között azzal, hogy Karácsony Sándor a háború miatt nem juthatott hozzá külföldi szakirodalomhoz, illetve hangsúlyozza, hogy az életművet a korabeli szemüvegen, a számára aktuális környezetben, viszonyrendszerben lehetséges értékelni.

Az értékelést az eddig felsorakoztatott, művek szerint rendszerezett eszmék átstrukturálása követi. Pszichológiai, logikai, filozófiai, pedagógiai diszciplináris egységekben fogalmazódnak újra a professzor meglátásai. Érzékelhető Kontra fogalmazási stílusában az objektivitásra való törekvés, ezt csak helyenként és magyarázattal ellátva törik meg szubjektivitásról árulkodó elszólások, nosztalgikus visszaemlékezések. Erről árulkodik például a „bölcс professzorunk” megnevezés mellett néhány iskolai élmény felidézése. Ezeket akár hitelességfokozó elemeként is számon tarthatjuk. Átérezhető a könyv lapjain az a mérhetetlen hatás, amelyet a professzor tanítványára gyakorolt, erről legfőképp a megszólaló hangok összemosódása árulkodik, helyenként eldönthetetlen, hogy mennyiben az egyenes karácsonyi meglátás és mennyiben a karácso-

nyi eszme Kontra-féle lecsapódása kap hangot. Ez talán még hangsúlyosabb bizonyítéka a mester hatásos módszerének, mint az explicit kijelentések.

A jegyzetek előtt egymondatos értékelésben jelentkezik a felvállalt szubjektivitás. „Alapvető”, „korszakalkotó” – fogalmaz Kontra Karácsony Sándor neveléstudományi elméletéről, amely szerint érzelmet, akaratot, hitet, életérzést nevelni nem lehet, ezeket közvetve, vallásos, tudományos, művészi, jogi, társadalmi és nyelvi területek művelésével lehet csak megvalósítani.

A jegyzeteket követően kronologikus adatok szemléje kap helyet a monográfiában. A professzor műveinek neveléstudományi témájú áttekintése következik műfaji bontásban, majd önálló kiadványként megjelent művei, vele kapcsolatos, idegen nyelven megjelent tanulmányok és életrajzi adatok. Köszönetnyilvánítás és névmutató zárja a következetes bemutatást.

Péter Imre méltatja a kötet hátoldalán a benne szereplőket. „A magyar nevelés és kultúra újraformálásáért vívott emberöltőnyi küzdelem” történetét olvashatjuk Péter Imre szerint egy „Karácsony Sándor szekeren utazótól”.

És hogy miért van háború? Karácsony Sándor *A nyolcéves háborúban* írja: „Háború van, hát háború van, mit tagadjuk. Kitért az első tanító és tanítvány legelső találkozásakor, és tartani fog, míg csak iskola lesz a világon. Legfeljebb a hadieszközök és a harcmodor módosulnak néha.

A diákháborúról az él a diáktudatban, hogy a tanári kar kezdte. És ez meglehetősen valószínű, úgy első látásra.”⁴ Rendjén van ez? – kérdezhetnénk. A karácsonyi rendszer erre is megadja a választ. Szerinte az ifjú ember lételeme a harc a felnőttvilágba való bekerülésért, annak megváltoztatásáért; művészete rituális a maga által szentesített hagyományok követése szempontjából; tudománya dogmatikus; legfőbb társa vitapartnere; társas élete – az ugyanabban a sörözőben, ugyanazzal a társasággal, ugyanannál az asztalnál – liturgikus; hite pedig a *kétely*.⁵ Karácsony Sándor négy tanácsa a csatabárd elásására irányul: ne muszájból és ne vakon tanítsunk/tanuljunk, felaprózva, de nem elaprózva, az étellel összefüggésben és az egyéni módszerek alkalmazásával. Magyarázatra szükség van, de „olyanra, amely minden elméleti sallang nélkül, a maga hétköznapiságában, hogy úgy mondjam: lemeztelenítve állítja eléink a dolgot”⁶ – jellemzi Szilágyi N. Sándor a Karácsony Sándor-féle fogalom-meghatározási módot.

Látható, hogy a Kontra György által bemutatott pedagógus ritka személyiség a szakmában, emberismeretét, tapasztalatait, elveit pedig a korszerű neveléstudomány is joggal megfontolhatja. Kontra György könyve nemcsak az életrajzok kedvelőinek lehet tehát hasznos olvasmány, hanem a nevelési folyamat valamennyi szereplőjének.

Madaras Szidónia

■ JEGYZETEK

1. Kálmán Ungvári Kinga: A filozófiatanítás lehetőségei és korlátai. Korunk 2005. február. <http://www.korunk.org/?q=node/8&ev=2005&honap=2&cikk=7787>
2. Spiró György: Kontra György emlékezete. Élet és Irodalom 2008. február 28. <http://spiro.irolap.hu/hu/kontra-gyorgy-emlekezete>
3. Buda Béla: Szubjektív megemlékezés Kontra Györgyről. Magyar Szemle 2007. 11–12. http://www.magyar szemle.hu/szamok/2007/6/Szubjektiv_megemlekezés_Kontra_Gyorgyrol
4. Karácsony Sándor: A nyolcéves háború (1942). <http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=277>
5. <http://waldorf13.blogspot.com/2008/09/az-ifj.html>
6. Szilágyi N. Sándor: A többség nyelvi jogai. In: Színes eszmék nem alszanak. Tanulmányok Szépe György hetvenedik születésnapjára. Pécs, 2001. II. <http://szilagyin.adatbank.transindex.ro/belso.php?k=40&p=3378>